

1 Sammanfattning

Varför startar man eget? Och vad är det som gör att man väljer att fortsätta som egenföretagare? Vår rapport har två syften. Det första är att redovisa fakta om egenföretagandets betydelse i OECD-länderna. Det andra syftet är att ge en översikt av den nationalekonomiska forskningens resultat på området.

Under perioden 1950–1980 minskade andelen egenföretagare bland de sysselsatta i OECD-länderna. Detta sammanföll med att städerna växte och storskaliga industrier växte fram.

Sedan 1980-talet har andelen egenföretagare börjat öka i de flesta OECD-länderna. Ökningen beror bl.a. på att den ekonomiska strukturens tyngdpunkt skiftar från industriproduktion till produktion av tjänster.

Vår översikt koncentrerar sig på de ekonomiska faktorer som är viktiga för den enskildes val att starta eget. Frågor om ekonomins struktur, som t.ex. utrymmet för små företag i ekonomin, tar vi endast upp som bakgrundsinformation.

Den internationella nationalekonomiska forskningen om vad som gör att människor väljer att bli och att förbli egna företagare har länge varit försummad. Det har dock skett ett uppsving under senare år.

Samtidigt har också det politiska intresset för egenföretagarna ökat. Deras entreprenörsförmåga anses vara betydelsefull för att främja tillväxt och sysselsättning.

Den svenska nationalekonomiska forskningen om egenföretagande är fortfarande mycket begränsad. Det är därför angeläget att göra de internationella forskningsrönen tillgängliga för en bredare publik.

Egenföretagare och entreprenörer

En egenföretagare är en person som är sysselsatt men inte anställd. Bland egenföretagare kan vi finna såväl obetalda medhjälpare i familjeföretaget som direktörer för större familjeföretag. Den lokala pizzabagaren och barnvakten, liksom högt betalda managementkonsulter och framgångsrika forskare, kan också vara egenföretagare. De är alla i någon mening entreprenörer, men deras bidrag till produktionen skiljer sig åt i många avseenden.

Ibland hör man åsikten att fler egenföretagare alltid är bättre. Detta stämmer inte. Länder som inte har nått så långt i den ekonomiska utvecklingen har ofta många egenföretagare. Turkiet och Grekland har exempelvis de högsta andelarna av egenföretagare bland OECD-länderna. Många av dessa företagare sysslar med småskalig och relativt ineffektiv produktion.

Att starta eget kan ibland vara en utväg för dem som inte kan, vill eller har möjlighet att arbeta som anställda. Det finns dynamiska, självständiga, initiativrika och kreativa entreprenörer som väljer att bli egenföretagare. Men det finns också personer som blir egenföretagare för att de inte kan få en anställning. Tidigare anställda som blivit egenföretagare har som anställda ofta haft relativt låga löner. Inkomstspridningen bland egenföretagare är också större än bland anställda.

Samtidigt kan många som vill bli egenföretagare inte förverkliga sin ambitioner eftersom de inte kan mobilisera den egna kapitalinsats och det riskkapital som krävs. Om inte denna tröskel fanns skulle fler kunna starta eget. Lotterivinster och gåvor ger därför individer en chans att bli egenföretagare som de annars inte skulle ha fått.

Däremot är det inte säkert att antalet egenföretagare verkligen skulle bli högre om det inte fanns en tröskel. Om tröskeln ute-stänger dem som är olämpliga som egenföretagare, skulle endast omsättningen på egenföretagare öka om tröskeln försvann.

Egenföretagandets bestämningsfaktorer

Forskningen visar att beslutet att starta eget till stor del har att göra med psykologiska och sociala faktorer. Dessutom kan möjligheterna till högre inkomster spela en viss roll.

Egenföretagare är i högre grad än andra övertygade om sin förmåga att styra sina egna liv. De är också mindre rädda att ta risker. Många har nära släktingar som är egenföretagare. De tillhör också ofta sociala och etniska grupper som är mindre välintegrerade i samhället, t.ex. invandrare.

Möjligheterna till högre inkomster innebär att de som startar eget har högre inkomst som egenföretagare än vad en person med samma bakgrund och egenskaper hypotetiskt skulle ha haft som anställd. Men det är fullt möjligt att anställda i allmänhet skulle kunna ha haft högre inkomst som egenföretagare än de personer som faktiskt är egenföretagare. Många studier finner att så är fallet.

Hur stor den uppskattade personliga inkomstökningen av egenföretagande är beror på vilka bakgrundsfaktorer och egenskaper man tar hänsyn till. Ofta är de skattade inkomstökningarna små. Psykologiska och sociala faktorer är mycket mer betydelsefulla. Det verkar vara så att en stor del av den personliga nyttan av att vara sin egen inte har med pengar att göra. Medianinkomsten för egenföretagare är också lägre än för anställda i de flesta länder.

Man kan dock utifrån de studier som vi har granskat inte säga bestämt om egenföretagare har det bättre än anställda. De fördelar som inte har med pengar att göra är svåra att mäta.

Det går inte heller att dra klara slutsatser om skatternas inverkan. Vissa resultat tyder emellertid på att höga marginalsatser tenderar att öka egenföretagandet. Orsaken kan vara att egenföretagande ger möjlighet att sänka skatten på egna arbetsinkomster. Detta står inte i motsättning till att högre marginalsatser skulle kunna minska benägenheten att anställa arbetskraft i det egna företaget. Tendensen att andelen ensamföretagare i OECD ökar kan vara en indikation på detta.

En del makroekonomiska studier finner ett positivt samband mellan arbetslöshet och andelen egenföretagare. Det är dock inte

klart om detta helt enkelt beror på att antalet anställda minskar snabbare än antalet egenföretagare i konjunkturedgångar.

I studier på regional och individuell nivå finner man i regel ett negativt samband mellan arbetslöshet och andelen egenföretagare. Det lokala efterfrågeläget verkar vara viktigare för egenföretagandets utveckling än de arbetslösas högre sannolikhet att bli egenföretagare.

Likviditetsransonering

Om man har en egen förmögenhet är det mer sannolikt att man beslutar sig för att bli egenföretagare. Detta antyder att egenföretagare inte kan låna upp eget kapital och attrahera riskkapital i den utsträckning de skulle behöva. I den nationalekonomiska litteraturen brukar man då tala om likviditetsransonering. Om de inte kan använda egna tillgångar direkt eller som säkerhet har de inte möjlighet att starta eget. Denna tolkning stöds starkt av att de som har fått arv och lotterivinster, som inte gärna kan bero på individens lämplighet som egenföretagare, också är egenföretagare i betydligt högre utsträckning än andra. Det är således möjligt, men knappast effektivt, att öka företagandet genom att slumpvis dela ut större summor pengar till likviditetsransonerade personer.

Är det då ett samhällsekonomiskt problem att vissa, i avsaknad av egna tillgångar, hindras från att starta eget trots att de skulle göra en mer produktiv insats som egenföretagare?

Likviditetsransoneringen har sin grund i ett informationsproblem. Det är svårt för en långgivare eller investerare att bedöma riskerna med ett visst projekt. Ett viktigt skäl till detta är att projektets framgång i hög grad är beroende av egenföretagarens personliga egenskaper och engagemang. Det är också svårt att i efterhand kontrollera om denne uppfyller sina åtaganden, eller helt enkelt använder lån och riskkapital för att under en tid finansiera ett lättjefyllt liv eller ett omfattande reseprogram för att därefter göra konkurs.

Den nuvarande forskningen kan inte avgöra om långgivare och investerare gör en effektiv avvägning då extern finansiering

kopplas till egna tillgångar av olika slag. Det är möjligt att den offentliga sektorn kan ha vissa fördelar, jämfört med privata aktörer, i den mån den mer effektivt kan samla in mer information om de tekniska förutsättningarna för olika projekt och om enskilda personers kreditvärdighet. Om det vore möjligt att i högre utsträckning fördela riskerna, t.ex. genom att återförsäkra krediter till egenföretagare, skulle marknaden också kunna effektiviseras.

Mot detta talar att handläggningen av återförsäkringen under en offentlig huvudman lätt kan bli mindre effektiv än hos privata motsvarigheter eftersom offentliga tjänstemän i allmänhet inte har ett lika direkt personligt ansvar för sina beslut.

Hushållens förmögenheter är mycket ojämnt fördelade. Detta gör att många är avskurna från möjligheten att starta eget. Låt oss föreställa oss att personer utan egen förmögenhet har lika stor sannolikhet att lyckas som egenföretagare som personer med egna tillgångar eller familjetillgångar. I så fall skulle många kunna förbättra sin situation, och samtidigt ekonomins funktion, om den tröskel som likviditetsransoneringen orsakar vore lägre.